

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Republic of Kosovo
Qeveria – Vlada – Government

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit -
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta - Ministry of Culture, Youth and Sports

Ministar Ministarstva kulture, omladine i sporta,

U skladu sa članom 4 (stav 4.18) Zakona br. 02/L-88 o Kulturnom nasleđu, (Službeni list br. 29, 01. jul 2008), i člana 11 stav 1.5 Zakona br. 08/L-117 o Vladi Republike Kosovo, kao i člana 38 stav 6 Poslovnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011 (Službeni list br. 15, 12.09.2011.godine),

Donosi:

UREDBA (MKOS) BR. 01/ 2023 ZA IZRADU PROJEKATA KONZERVACIJE I RESTAURACIJE I AKTIVNOSTI KONZERVISANJA KULTURNOG NASLEĐA

Član 1
Svrha

Ovo Uredba definiše kriterijume za pripremu izrada projekata konzervacije/restauracije i aktivnosti konzervisanja kulturnog nasleđa.

Član 2
Delokrug

Odredbe ovog Uredba su obavezne i primenjuju se od svih fizičkih i pravnih lica koja se bave izradom projekata konzervacije/restauracije i aktivnostima konzervacije kulturnog nasleđa na celoj teritoriji Republike Kosovo.

Član 3 **Definicije**

1. Izrazi koji se koriste u ovom Uredba imaju ovo značenje:

1.1. Nadležna institucija - znači Institucija koji je Zakonom određena za istraživanje, dokumentovanje, odabir i nadgledanje očuvanja, konzervacije, restauracije, upravljanja i promocije kulturnog nasleđa kako je definisano Uredbom (MKOS) 06/2017 o određivanju javnih institucija kulturnog nasleđa, podređenih Ministarstvu kulture omladine i sporta kao nadležnoj instituciji;

1.2. Kulturno nasleđe – uključuje arhitektonsko nasleđe, arheološko nasleđe, pokretno nasleđe i duhovno nasleđe;

1.3. Arhitektonsko nasleđe - sastoji se od:

1.3.1. Monumenta: Konstrukcije i strukture koje se razlikuju po vrednostima od istorijskog, arheološkog, umetničkog, naučnog, društvenog ili tehničkog interesa uključujući pokretne elemente kao njihove delove;

1.3.2. Ansambli ili skup zgrada: Grupe urbanih ili ruralnih objekata koje se razlikuju po vrednostima od istorijskog, arheološkog, umetničkog, naučnog, društvenog ili tehničkog interesa, međusobno povezane sa određenim topografskim jedinicama;

1.3.3. Područja konzervacije arhitekture - Područja koja se sastoje od kombinovanih dela nastalih ljudskim i delovanjem i prirode, koja se razlikuju po vrednostima od istorijskog, arheološkog, umetničkog, naučnog, društvenog i tehničkog interesa.

1.4. Arheološko nasleđe - znači građevine, objekte i grupe monumenta, razvijena naselja, pokretne objekte, monumente raznih vrsta i njihov sadržaj koji se nalaze na kopnu ili pod vodom. Arheološko nasleđe može biti zaštićeno kroz Arheološki rezervat gde se ostaci, vidljivi ili skriveni (pokriveni) u zemlji, moraju ostati netaknuti;

1.5. Pokretno nasleđe - su predmeti koji su izraz ili dokazi ljudske kreativnosti ili prirodnog razvoja koji se ističu istorijskim, arheološkim, umetničkim vrednostima ili su od naučnog ili duhovnog interesa i značaja;

1.6. Duhovno nasleđe - obuhvata forme kulturnog izraza tradicija ili narodnih običaja, jezika, proslava, rituala, igara, muzike, pesme i umetničkog izraza;

1.7. Svaki drugi izraz koji se koristi u ovom Uredba ima isto značenje kao u važećem Zakonu o kulturnom nasleđu.

Član 4

Vrste konzervatorskih projekata

1. Prema vrsti intervencija:
 - 1.1. Projekat za preduzimanje/preventivnih mera;
 - 1.2. Projekti za izvođenje konzervatorskih radova;
 - 1.3. Projekti za izvođenje radova na strukturi aseta i restauratorski radovi;
 - 1.4. Projekti za izvođenje radova na adaptaciji;
 - 1.5. Projekti za izvođenje radova rekonstrukcije;
 - 1.6. Projekti za izvođenje drugih zaštitnih mera i drugih intervencija.
2. Po kategoriji ili vrsti aseta:
 - 2.1. Projekti konzervisanja aseta nepokretnog nasleđa;
 - 2.2. Projekti konzervisanja aseta pokretnog nasleđa.
3. Po kompleksnosti mera i intervencija, projekti mogu uključivati ove faze:
 - 3.1. Konceptualni/idejni projekat;
 - 3.2. Glavni projekat;
 - 3.3. Završen projekat;
 - 3.4. Aneks završenog projekta;
 - 3.5. Projekat korišćenja i održavanja aseta.

Član 5

Vrste konzervatorskih projekata prema vrsti intervencija

1. Projekat za preduzimanje/preventivnih mera:
 - 1.1. Projekat preventivnih mera/intervencija radi se za ugroženo kulturno nasleđe kao i za zone arheološkog rezervata, gde je potrebno preduzeti privremene mere zaštite radi očuvanja aseta dok se ne steknu uslovi za preduzimanje drugih odgovarajućih mera za dugoročnu zaštitu;

1.2. Projekat za preduzimanje drugih zaštitnih mera i drugih intervencija izrađuje se za nepokretno ili pokretno kulturno nasleđe, ili za njegov sastavni deo, u slučajevima kada se određena zaštitna intervencija preduzima kao samostalna mera, a posebno u slučaju anastilozne, rekonstrukcije, demontaže, raslojavanja slikanih slojeva, odnosno vađenja ili skidanja fresaka, mozaika, skulpture ili drugih vrsta dekoracija, ili postavljanje konstrukcija ili zaštitnih konstrukcija i sl.

2. Projekti za izvođenje konzervatorskih radova:

2.1. Projekat za izvođenje konzervatorskih radova izrađuje se radi konzervisanja nepokretnog kulturnog nasleđa, ili njegovog sastavnog dela, kada je to potrebno, zaštita je potrebna ili predviđena da bi se predmetni aset dobro sačuvalo u izvornom obliku i stanju, kao npr. stanju u kojem je pronađena, bez dodavanja elemenata koji su uništeni ili nedostaju.

3. Projekti za izvođenje radova na strukturi aseta i restauratorski radovi:

3.1. Projekat za izvođenje radova na strukturi aseta izrađuje se za nepokretnog kulturnog nasleđa, odnosno njegovog sastavnog dela, gde je došlo do oštećenja strukturnih elemenata aseta, ili kada je potrebno ukloniti takvu štetu i vratiti aset u stabilno stanje bez ugrožavanja njegovih vrednih karakteristika.

Projekat za izvođenje restauratorskih radova izrađuje se za pokretno ili nepokretni aset, kada je potrebna ili predviđena autentična obnova delimično oštećenog aseta, dodavanjem delova koji nedostaju u formi i izgledu, uključujući anastilozu, rekonstrukciju, rekonstrukciju, proširenje ili druge restauratorske intervencije ili uklanjanje neprimereno dodatih delova i elemenata.

4. Projekti za izvođenje radova na adaptaciji:

4.1. Projekat za izvođenje radova adaptacije/promenama izrađuje se za nepokretno kulturno nasleđe, ili njegovog sastavnog dela, kada je to neophodno, kada je propisano ili kada je predviđena promena u izgradnji unutrašnjosti objekta kako bi se vratila prvobitna funkcija, promenila ili aktivirala određena funkcija aseta u celini ili njegovog dela, bez promene strukturnih elemenata građevine ili narušavanja umetničke ili druge vrednosti i sadržine aseta.

5. Projekti za izvođenje radova rekonstrukcije:

5.1. Projekat za izvođenje delimičnih radova rekonstrukcije izrađuje se za pokretnog i nepokretnog aseta kada je to neophodno ili propisano ili se predviđa obnova aseta koje je većim delom ili potpuno uništeno, i drugih sličnih radova rekonstrukcije.

6. Projekat za izvođenje drugih zaštitnih mera i intervencija:

6.1. Projekat za izvođenje drugih zaštitnih mera i intervencija izrađuje se za pokretno i nepokretno kulturno nasleđe ili njegov sastavni deo u slučajevima kada se određena zaštitna intervencija preduzima kao samostalna mera, a posebno u slučaju: anastilozne, rekonstrukcije, demontiranja, raslojavanja slikanih sadržaja, razdvajanja, odnosno vađenja ili skidanja fresaka,

mozaika, skulptura ili drugih tipova dekoracije, ili postavljanja zaštitnih objekata ili struktura, itd.

U zavisnosti od kategorije ili vrste dobra za koje se predviđaju mere/intervencije, konzervatorski projekti mogu biti:

6.1.1. za konzervaciju nepokretnog nasleđa, kao što je projekat dizajna za statičku stabilizaciju strukture i arhitektonsku konzervaciju;

6.1.2. konzervacija pokretnog nasleđa, odnosno projekat za konzervaciju ikona, mozaika, slika, drvenih skulptura sa izrezbarenim elementima, metalnih predmeta, keramike, stakla, kože, tekstila, pergamenta, papira, slika itd.

Član 6 **Idejni projekat**

1. Idejni projekat izrađuju se posebno:

1.1. za nepokretno kulturno nasleđe, ako je potrebno učiniti:

1.1.1. delimičnu rekonstrukciju;

1.1.2. adaptaciju intervencijama većeg obima;

1.1.3. restauraciju većeg obima koja uključuje rekonstrukciju, anastilozu, dodavanje elemenata koji nedostaju ili odstranjivanje propratnih i drugih neodgovarajućih elemenata građevina ili delova građevina i drugih dodataka;

1.1.4. stratifikaciju slojeva slika, uklanjanje podnog mozaika, skidanje fresaka, uklanjanje ili razdvajanje ornamenta ili drugih primenjenih elemenata, i slične akcije;

1.1.5. uređivanje pejzaža i druge vrste uređivanja mesta i/ili njegovog okruženja, koje podrazumeva modifikaciju terena i druge veće intervencije zaštićenog područja;

1.1.6. izgradnju struktura za privremenu ili trajnu zaštitu i drugih struktura;

1.1.7. izvođenje radova na zaštićenom asetu ili njegovim delovima koji predstavljaju posebnu građevinsku, slikarsku ili funkcionalnu celinu, ako se radovi izvode u određenoj fazi projekta u drugim slučajevima kada je to određeno uslovima konzervacije ili lokacijom.

1.2. pokretno kulturno nasleđe, u slučajevima kada:

1.2.1. originalni sastavni deo nepokretnog aseta treba trajno ukloniti (zbog zaštite) i staviti pod zaštitu kao pokretno kulturno nasleđe, odnosno kada treba da postane pokretno dobro u pravnom smislu;

1.2.2. kada je neophodna restauracija i rekonstrukcija.

1.3. Idejni projekat mora da sadrži projekat originalnog stanja ako postoji, projekat postojećeg stanja i projekat planiranih intervencija.

Idejni projekat sadrži grafičku i drugu vrstu dokumentaciju koji se mogu koristiti kao osnova za izradu umetničkih, funkcionalnih i tehničkih rešenja za intervencije koje treba obezbediti. Idejni projekat može sadržati nekoliko mogućih rešenja.

Član 7 **Glavni projekat**

1. Glavni projekat izrađuje se za sve vidove pokretnog i nepokretnog kulturnog nasleđa, bez obzira na njihovu kategoriju i vrstu zaštitne intervencije:

1.1. Tim projektom se razrađuju vrste i meru/obim (nivo) intervencija, kao i način i dinamika njihove realizacije.

1.2. Ovaj projekat se odnosi na odgovarajuće kategorije ili vrste aleta: projekti za arhitekturu, statiku, zidno slikarstvo, ikone, mozaike, uljane i druge slikarske tehnike, kamene skulpture, drvo rezbarske komade ili predmete, predmete od metala, keramike, kostiju, kože, tekstila, pergamenta, papira, itd.

2. Glavni projekat sadrži:

2.1. tehničku procenu trenutnog stanja (postojećeg stanja);

2.2. analiza trenutnog stanja i/ili opis oštećenja;

2.3. analiza primenjene tehnike i tehnologije;

2.4. fizičko-hemijska analiza korišćenih materijala.

3. Tehnička dokumentacija o trenutnom stanju izrađuje se u odgovarajućem nivou, obeležavanjem mesta, vrste i obima oštećenja, kao i lokacije sa koje su uzeti uzorci za analizu ili izvršena ispitivanja i obuhvata planimetrije kao npr.: situacije, osnovu temelja, prizemlje i spratova, preseci, prikaza, detalji i druge vrste crteža i grafika, u meri koja odgovara vrsti aleta i vrsti obima predloženih zaštitnih intervencija.

4. Foto-dokumentacija postojećeg stanja izrađuje se u odgovarajućoj tehnici i obimu koji omogućavaju precizno vizuelno informisanje o postojećem stanju i lokaciji, vrsti i obimu oštećenja, kao i informacije o mestima obavljenih testova.

5. Intervencije koje treba preduzeti obuhvataju:

5.1. Elaboracija predložene intervencije primenom smernica datih u ovoj Uredbi kao i Poveljama i Međunarodnim konvencijama o kulturnom nasleđu, kao i:

5.2. Tehničku dokumentaciju za nepokretno kulturno nasleđe;

5.3. situacija u razmeri 1: 100 a za većih aseta u razmeri 1:500 ili 1:1000, uz prikaz lokacije - položaja aseta u zoni i njegove pete fasade (krova), kao i izmereni i prilagođeni objekata, prilaze, glavni pravci, uređenje prostora i slično;

5.4. planimetrija u razmeri 1:50, sa potrebnim brojem nivoa, uključujući podnožje spratova i/ili potkrovlja, kada je potrebno;

5.5. poprečni i uzdužni preseki u razmeri 1:50, sa kotom i opisom u osnovi;

5.6. prikaz u razmeri 1: 50;

5.7. detalji u razmeru od 1: 1 deri 1: 20, prema potrebi;

5.8. enterijer, sa posebnim prikazom slikanih, rezbarenih, skulpturalnih i drugih sadržaja, u razmeri od 1: 1 deri 1: 25, prema potrebi;

5.9. plan dekoracije inventara; u razmeri 1:50, 1:20, kao i različite vrste vrata i prozora.

6. Za pokretno kulturno nasleđe:

6.1. crteži, šeme, i drugi prikazi slikanih površina, reljefa, skulptura i kamenih, drvenih, metalnih, keramičkih, staklenih, tekstilnih i drugih elemenata, odnosno delova ili predmeta natpisa, dekoracije i sličnih sadržina, u razmeri od 1: 1 do 1: 50; identifikacioni preseki strukture dobara sa označavanjem sastavnih delova, odnosno slojeva;

6.2. Izuzeci od sadržaja tehničke dokumentacije za intervencije na asetima nepokretnog kulturnog nasleđa mogući su:

6.2.1. kada nije potrebno izraditi izvršni projekat, tehnička dokumentacija za dokumentovanje nepokretnog kulturnog nasleđa od velikog značaja sadrži crteže osnova, rezova i prikazova u razmeri 1:25;

6.2.2. ako je aset malih dimenzija, tehnička dokumentacija nepokretnog kulturnog nasleđa od velikog značaja sadrži crteže temelja planimetrije, preseka i prikaza u razmeri 1:25.

7. Dinamički plan:

7.1. Dinamika realizacije/dinamički plan za projekat zaštitne intervencije sadrži šematsku ili drugu vrstu prikaza pozicija rada koji treba obaviti u projektovanim fazama i rokovima za realizaciju svake faze izražene brojem potrebnih radnih dana.

Član 8

Realizovani projekt

1. Realizovani projekat se izrađuje za nepokretno kulturno nasleđe kada se radi o složenim objektima ili složenoj zaštitnoj intervenciji koja se sastoji ili obuhvata: raslojavanje slikanih slojeva ili druge vrste razdvajanja, delimične ili potpune rekonstrukcije a po potrebi i u drugim slučajevima.
2. Realizovani projekat razrađuje tehničko rešenje dato u glavnom projektu i predstavlja realizovano rešenje.
3. Realizovani projekat sadrži:
 - 3.1. projekat za intervencije u strukturi/građevini:
 - 3.1.1. detaljne crteže koji predstavljaju detaljnu tehničku dokumentaciju rešenja građevine/strukture, izrađenu u razmeri 1:50 i u skladu sa tehničkim propisima i profesionalnim standardima, druge detalje o građevinskim i završnim (zanatskim) radovima).
 - 3.2. projekat za intervencije na slikama ili drugim umetničkim sadržinama:
 - 3.2.1. detaljan plan svake faze; - detaljan opis rada; - crteže sa preciznim merama svih slojeva, odnosno delova, u razmeri od 1:1 do 1:50.
 - 3.3. Aneksi realizovanog projekta se izrađuje za nepokretno kulturno nasleđe u slučajevima kada realizacija konzervatorskog projekta zahteva odstupanje od glavnog projekta;
 - 3.3.1. Ovaj projekt se izrađuje u toku izvođenja radova i sadrži tekstualni (objašnjenje) i grafički prikaz faktičkog stanja izvedene intervencije.
 - 3.4. Projekat za korišćenje i održavanje aseta izrađuje se za nepokretno i pokretno kulturno nasleđe, u slučajevima kada se preduzimaju složene ili druge zaštitne intervencije koje podrazumevaju poseban režim zaštite, održavanja i korišćenja aseta nakon izvršenih mera neposredne zaštite:
 - 3.4.1. Ovim projektom se utvrđuju optimalni, odnosno posebni tehničko-tehnološki, funkcionalni i drugi uslovi za održavanje i upotrebu relevantnog aseta.
 - 3.5. Projekat za korišćenje i održavanje aseta sadrži:
 - 3.5.1. vrstu, način i vremenski okvir periodične evaluacije konstruktivnih elemenata i drugih karakterističnih delova ili sadržina relevantnog aseta;
 - 3.5.2. rokove obavezne zamene pojedinih elemenata, delova, instalacija i drugih uređaja;

3.5.3. periodični monitoring i analiza klimatskih, odnosno mikroklimatskih uticaja na stanje relevantnog aseta;

3.5.4. uslove čuvanja, rukovanja, pakovanja, transporta, premeštanja, prezentovanja i srodnih aktivnosti;

3.5.5. posebne metode obezbeđivanja pristupa zaštićenog aseta.

Član 9

Osnovni principi prakse konzervacije i restauracije

1. Praksa konzervacije i restauracije treba da se pridržava sledećih principa. Posebne uslove moraju obezbediti relevantni RCKN i/ili Centralne institucije kulturnog nasleđa:

1.1. Pre započinjanja bilo kakve restauracije aseta moraju se poštovati relevantni istorijski period(i) za tu restauraciju;

1.2. Monumenat se može koristiti za novu namenu ili koristiti na način da se tumači monument i period njegove restauracije;

1.3. Materijali i odlike iz perioda restauracije biće zadržani i očuvani. Nije dozvoljeno uklanjanje materijala ili otuđivanje obeležja, prostora i prostornih odnosa koji karakterišu taj određeni period;

1.4. Svaka imovina koja je deo spomenika treba da bude priznata kao fizički zapis o svom vremenu, mestu i upotrebi. Radovi potrebni za stabilizaciju, konsolidaciju i konzervaciju materijala i karakteristika iz perioda restauracije biće u potpunosti dokumentovani za buduća istraživanja;

1.5. Materijali, karakteristike, prostori i fineze koji karakterišu druge istorijske periode treba da budu u potpunosti dokumentovani pre nego što budu otuđeni ili premešteni;

1.6. Prepoznatljive materijale, karakteristike, fineze i tehnike gradnje ili primere zanatstva koji karakterišu period restauracije treba sačuvati;

1.7. Fizičke karakteristike oštećene tokom perioda restauracije treba da se poprave umesto da se zamene. Tamo gde ozbiljnost oštećenosti zahteva zamenu karakterističnog obeležja, nova karakteristika mora odgovarati starom u dizajnu, boji, teksturi i, gde je moguće, u materijalu;

1.8. Zamena nedostajućih elemenata iz perioda restauracije mora se potvrditi dokazima na dokumentovan i fizički način. Ne treba stvarati lažan utisak o istoriji dodavanjem nagađanih osobina, osobine iz drugih karakteristika, ili kombinovanjem karakteristika koje nikada nisu postojale zajedno u istoriji;

1.9. Arheološki resursi na koje utiče određeni projekat moraju biti zaštićeni i sačuvani na licu mesta. U slučaju intervencija na ovim resursima, biće preduzete mere ublažavanja;

1.10. Promene na spomeniku koje su same po sebi stekle istorijski značaj treba održavati i čuvati.

Član 10

Posebni standardi i normativi za izradu projekta konzervacije

1. Osnovna načela / Pri izradi konzervatorskog projekta za asete nepokretnog kulturnog nasleđa ili sastavnih delova takvog projekta, posebna pažnja se posvećuje pravilnom izboru i utvrđivanju vrste, obima i metoda zaštitnih intervencija.

2. Vrsta i obim zaštitnih intervencija koje su predmet izrade konzervatorskog projekta određuju se na osnovu:

2.1. prethodnog istraživanja, proučavanja i dokumentovanja odnosnog aseta i njegovog neposrednog okruženja;

2.2. uzimajući u obzir pozitivnih i negativnih, kao i dnevnih i godišnjih varijacija svih ambijentalnih faktora;

2.3. tradicionalnih formi, materijala, tehnika i originalnih strukturnih sistema.

3. Ukoliko se utvrdi da tradicionalne tehnike ne odgovaraju, konzervatorskim projektom može se predvideti primena određene savremene tehnike zaštitne intervencije, ukoliko je njihova delotvornost naučno dokazana i proverena u praksi:

3.1. Zaštitne mere i intervencije na nepokretnom kulturnom nasleđu;

3.2. Ukoliko originalni konstruktivni sistem ne može da zadovolji potrebe statičke stabilnosti, konzervatorskim projektom mogu se predvideti dodatni i/ili novi elementi konstruktivnog karaktera, vodeći pri tom računa da to ne predstavlja zahvate većeg obima, naročito u pogledu rušenja zidova, probijanja podova i slično.

Zaštitne intervencije koje pretpostavljaju restauratorske i/ili rekonstruktivne intervencije u cilju očuvanja ili otkrivanja estetskih i istorijskih vrednosti odnosnog dobra mogu se projektovati samo ukoliko su zasnovane na argumentovanim saznanjima, uz poštovanje korišćenih materijala i autentičnih izraza.

Ukoliko su zasnovane na pretpostavkama, takve intervencije se u konzervatorskom projektu svode na minimum, izražavajući najbolje iskustvo u svom vremenu i podrazumevajući pripremu prepoznatljive i argumentovane projektne dokumentacije;

3.3. Ako je predmet konzervatorskog projekta monument ili drugo zaštićeno nepokretni aset ili njegov deo koji poseduje vrednosti iz više istorijskih perioda ili kulturnih slojeva, zaštitne intervencije predviđene konzervatorskim projektom moraju poštovati sve vrednovane doprinose;

3.4. U slučaju adaptacije monumenta ili njegovog dela radi revitalizacije, odnosno aktiviranja izvorne funkcije ili obezbeđivanja nove funkcije, zaštitna intervencija predviđena konzervatorskim projektom ograničava se na najmanju moguću meru uz poštovanje tipoloških i konstruktivnih specifičnosti građevine;

3.5. Zaštitne intervencije koje pretpostavljaju kompletno ili delimično premeštanje određenog zaštićenog nepokretnog aseta predviđaju se konzervatorskim projektom samo ukoliko je to jedini način da se dobro sačuva/opstane ili ako je u pitanju strateško opredeljenje nacionalnog i/ili međunarodnog interesa ili ukoliko se radi o većoj degradaciji dobra koje je posledica izvođenja građevinskih ili drugih investicionih radova ili prirodnih i drugih katastrofa;

3.6. Neposredna okolina zaštićenih aseta tretira se konzervatorskim projektom tako što se ne dozvoljava narušavanje prostorno-ambijentalnih odnosa, boja, proporcija, dimenzija i drugih karakteristika okruženja dobra.

4. Zaštitne mere i intervencije na slikarska dela ili na drugim vrstama aplikacija i/ili dekoracija. Zaštitne intervencije koje pretpostavljaju slojevitost slikarskih, skulptorskih ili drugih vrsta dekorativnih sadržaja aseta mogu se predvideti konzervatorskim projektom samo ukoliko je to jedina mera kojom se obezbeđuje njihova zaštita ili spasavanje:

4.1. Ukoliko je skidanje zidnih slika neophodno, prednost pri izradi konzervatorskog projekta imaju metodi koji omogućavaju očuvanje izvornog izgleda slikanih površina;

4.2. Ukoliko konzervatorski projekat predviđa čišćenje slika na polihromnim površinama, naročito na slikama i skulpturama, ne sme se dozvoliti prodor do samog pigmenta, odnosno uvek treba poštovati patinu i eventualne stare slojeve slike. Promena i skidanje patine može se predvideti jedino u slučaju ako izvršene analize pokazuju da je ona nepovratno izmenjena promenom površinskog materijala;

4.3. Da bi se izbegla opasnost od degradiranja originalnih pigmenata, odnosno slikanih slojeva, za materijale predviđene konzervatorskim projektom za određenu vrstu intervencija na polihromnim površinama (slikanim, rezbarenim, skulptorskim) uvek se izrađuju i prilažu odgovarajući atesti. Konzervatorskim projektom može se predvideti konsolidacija štukatura, fresaka, grafita i drugih sličnih likovnih izraza:

4.3.1. nakon obezbeđene kompletne funkcionalnosti krovnih površina i odvodnih sistema, tamo gde je voda uzrok raspadanja ili ljuštenja;

4.3.2. nakon izvršenih posebnih provera, odnosno analiza, u slučajevima kada, osim vode, postoje i drugi uzroci oštećenja.

4.4. Zbog zaštite patine i kolorita na originalnim kamenim i bronzanim skulpturama, konzervatorskim projektovanjem izbegava se izrada kopija uz primenu metoda izrade otisaka u razmeri 1:1, osim u slučajevima kada je original prethodno konzervatorski pripremljen za izradu negativa:

4.4.1. Konzervatorskim projektom ne sme se predvideti vraćanje restaurisanog dela na mesto koje nije prethodno adekvatno sanirano.

4.5. Upotreba fiksativa i drugih reagensa kod drvenih skulptura i drugih elemenata za rezbarenje u drvetu može se predvideti konzervatorskim projektom samo ukoliko je njihova upotreba podređena očuvanju izvornog izgleda drveta.

4.6. Zaštitne mere i intervencije za arhivski materijal.

Izrada projekta konzervacije koji se odnosi na arhivsku građu:

4.6.1. restauratorski zahvat mora težiti očuvanju izvornosti dokumenta bilo u pogledu oblika, strukture i podloge, bilo u pogledu svakog drugog originalnog elementa;

4.6.2. restauratorski zahvat mora biti reverzibilan;

4.6.3. reintegracija delova koji nedostaju mora biti vidljiva okom;

4.6.4. ne sme se dozvoliti reintegracija izbrisanih grafičkih posrednika;

4.6.5. sve dodatke koji su vremenom nasilno izmenili originalnost dokumenta treba odstraniti;

4.6.6. ukoliko se radi o pisanim nalazima, fragmentima ili svedočanstvima vezanim za istoriju dokumenta, skinuti elementi treba da se konzerviraju;

4.6.7. upotreba naprava za mehaničku restauraciju papirnatih dokumenata dozvoljena je samo nakon pažljive procene konzervatorskog stanja podloge i grafičkih intervencija;

4.6.8. proizvodi i materijali predviđeni za upotrebu (lepkovi, fiksativi, rastvori, tečnosti, papir, koža i dr.) trebalo bi da odgovaraju zahtevima trajnosti, stabilnosti i reverzibilnosti i da budu provereni u praksi.

4.7. Zaštitne mere i intervencije na starim knjigama i drugim bibliotečkim materijalom.

Kod konzervatorskih projekata koji se odnose na stare knjige i druge vidove bibliotečkih dobara:

4.7.1. Ukoliko je delo izuzetno značajno po svojoj strukturi, starosti ili umetničkoj vrednosti, prednost imaju male zaštitne intervencije, odnosno intervencije na nerašivenoj knjizi;

4.7.2. Ukoliko je rašivanje neophodno, treba predvideti njegovo pažljivo izvođenje, uključujući i prethodnu proveru izvorne numeracije;

4.7.3. Izvorni povež može biti predviđen za kompletnu ili delimičnu zamenu, u zavisnosti od njegovog stanja i funkcionalnosti;

4.7.4. Prednost imaju mere opreza koje se preduzimaju u fazi pranja, zbog očuvanja fragmenata materijala, kao i mere ispitivanja rastvorljivosti mastila i boje.

4.7.5. Namerno odstranjeni crteži, minijature i slično, napravljeni u prošlosti, kao deo istorije same knjige, ne restauriraju se.

Član 11

Metodologija i uslovi za izradu Konzervatorsko-restauratorskih projekata

1. Izrada projekata konzervacije i restauracije aseta kulturnog nasleđa je kompleksan proces koji treba da sadrži sledeće korake:

- 1.1. Istraživanje i dokumentovanje kulturnog nasleđa;
- 1.2. Izrada programa i akcionog plana za izradu projekta konzervacije;
- 1.3. Određivanje vrste intervencije;
- 1.4. Izrada projekta konzervacije i restauracije;
- 1.5. Pregled / Kontrola izrade projekta konzervacije
- 1.6. U cilju utvrđivanja budućih funkcija mogu se organizovati konsultacije sa zainteresovanim zajednicama

Član 12

Istraživanje i dokumentovanje kulturnog nasleđa

1. Svako konzervatorsko istraživanje, bez obzira na vrstu, kao kompletan proces, obuhvata sledeće faze:

- 1.1. preliminarnе (pripreme) aktivnosti vezane za ispunjavanje uslova za dobijanje dozvole za sprovođenje konzervatorskog istraživanja;
- 1.2. izvođenje konzervatorskog istraživanja;
- 1.3. tumačenje rezultata.

2. Određivanje programa istraživanja:

- 2.1. Konzervatorska istraživanja se vrše u skladu sa programom konzervatorskih istraživanja;
- 2.2. Program konzervatorskih istraživanja može se odnositi na jedno ili više zaštićenih dobara, bez obzira od vrste istraživanja i načina njihovog organizovanja;
- 2.3. Program sadrži:

2.3.1. podatke o nosiocu i organizaciji istraživanja;

2.3.2. predmet, vrstu i obim istraživanja;

2.3.3. cilj istraživanja i očekivane rezultate;

2.3.4. dinamiku realizacije istraživanja;

2.3.5. budžet;

2.3.6. tehnička sredstva;

2.3.7. dokumentaciju.

2.4. Istraživački radovi za potrebe izrade konzervatorskog projekta, bez obzira od kategorije/vrste aleta i/ili vrste i obima zaštitnih intervencija, mogu se sastojati od jedne ili više vrsta istraživanja.

3. Vrste istraživanja su:

3.1. arhivsko-bibliografska istraživanja;

3.2. arheološka istraživanja;

3.3. konzervatorska istraživanja;

3.4. geomehanička istraživanja;

3.5. druga terenska, laboratorijska ili kabinetska istraživanja.

4. Vrsta istraživanja kao i način i/ili organizacija njegovog sprovođenja utvrđeni su Programom konzervatorskog istraživanja:

4.1. Posebni uslovi: Ukoliko se istraživački radovi sastoje od obavljanja arheoloških i/ili konzervatorskih istraživanja “in situ” ili ga uključuju:

4.1.1. Sastavni deo programa za konzervatorsko istraživanje jeste plan arheološkog istraživanja, odnosno program konzervatorskog istraživanja, bez obzira na to kako je organizovano obavljanje tih istraživanja;

4.2. Ta istraživanja mogu obavljati:

4.2.1. utvrđeni tim u svojstvu istraživačkog tima za datu vrstu istraživanja, bez promene sastava i statusa tima;

4.2.2. član(ovi) tima u ulozi menadžera istraživanja, sa ili bez angažovanja drugih učesnika istraživanja;

4.2.3. jedan ili više drugih istraživačkih timova u koje nisu uključeni rukovodioci i članovi projektnog tima.

5. Ukoliko se istraživački radovi sastoje od vršenja geomehaničkih i/ili drugih specifičnih terenskih ili laboratorijskih istraživanja ili ih uključuju, ona se, po pravilu, poveravaju drugim izvršiocima.

6. Ukoliko se istraživački radovi sastoje od korišćenje rezultata prethodno izvršenih arheoloških, konzervatorskih i/ili drugih istraživanja ili ih uključuju, takva istraživanja se navode u izveštajima (o realizaciji) istraživanja kao i u Programu za izradu konzervatorskog projekta.

7. Ukoliko program za konzervatorsko istraživanje podrazumeva i/ili uključuje više vrsta istraživanja ili korišćenje rezultata prethodno izvršenih istraživanja, rezultati takvih istraživanja se navode u zbirnom izveštaju. Sastavni deo zbirnog izveštaja jesu zasebni izveštaji o relevantnim vrstama istraživanja.

8. Sprovođenje programa istraživanja:

8.1. Realizacija istraživačkih radova obezbeđuje, prikupljanje, sređivanje i obradu raspoloživih podataka i dokumentacije relevantnih za odnosna istraživanja;

8.2. tehničku procenu stanja aseta obuhvaćenih programom istraživanja;

8.3. sprovođenje neophodnih laboratorijskih analiza i testova;

8.4. dokumentovanje procesa istraživanja, izradu izveštaja o konzervatorskim istraživanjima.

9. Dokumentovanje programa istraživanja i postignutih rezultata, dokumentovanje istorije i veza sa drugim monumentima, okolinom i životnom sredinom;

10. Dokumentovanje procesa istraživanja i rezultata Dokumentovanje procesa istraživanja vrši se u skladu sa potrebama a u odnosu na vid/kategoriju aseta, ciljeva, kao i vrste i obima konzervatorskih istraživanja. Dokumentovanje se vrši obezbeđivanjem, odnosno izradom deskriptivne, tehničke, foto i druge odgovarajuće dokumentacije.

11. Dokumentacija se, po pravilu, odnosi na:

11.1. oštećenja aseta, sa detaljnim prikazom, odnosno precizno označenom lokacijom, vrstom i obimom oštećenja;

11.2. identifikaciju aseta i materijala od kojih su napravljena, a naročito njihov sastav, svojstva i druge karakteristike (specifičnosti);

11.3. sprovedena merenja, sondiranja, probe, analize i ispitivanja;

11.4. dobijene rezultate istraživanja.

12. Procena značaja:

12.1. Utvrđivanje vrednosti kulturnog nasleđa;

12.2. Utvrđivanje vrednosti kulturnog nasleđa a seta kulturnog nasleđa utvrđuje se u skladu sa kriterijumima iz Uredbe br. 11/2022 Za inventarizaciju i postupak selekcije kulturnog nasleđa za zaštitu.

12.3. Glavni kriterijumi u pogledu sadašnjeg značaja kulturnog nasleđa ili značaja koji kulturno nasleđe može imati u budućnosti su:

12.3.1. Istorijske vrednosti;

12.3.2. Društvene vrednosti;

12.3.3. Estetske vrednosti;

12.3.4. Naučne/obrazovne vrednosti;

12.3.5. Ekonomske vrednosti.

12.3. Definicija izjave o važnosti:

12.3.1. Izjava o značaju u kratkom obliku predstavlja vrednosti a seta kulturnog nasleđa, opisujući njegove specifične kulturne vrednosti, sintetizujući procenu objašnjavajući relativnu važnost ovih vrednosti.

Član 13

Razvoj programa i akcionog plana za izradu projekta konzervacije

1. Program izrade projekta konzervacije sastavlja se na osnovu rezultata istraživačkog rada, u skladu sa operativnim planom.

2. Program za izradu konzervatorskog projekta obuhvata vrstu i obim konzervatorske intervencije, odnosno arhitektonske, umetničko-tehničke uslove i zahteve i/ili druge relevantne uslove za izradu konzervatorskih projekata.

3. Programom se utvrđuje vrsta, obim i nosioci radova, dinamika realizacije, visina finansijskih sredstava i druga pitanja vezana za konzervatorsko projektovanje, u skladu sa ovim pravilima.

4. Identifikacija budućih potreba za korišćenjem:

4.1. Identifikacija budućih potreba za korišćenjem utvrđuje se na osnovu opštih kriterijuma na osnovu kojih su dozvoljene/nedozvoljene promene funkcije ili funkcionalne adaptacije a seta kulturnog nasleđa. Ove adaptacione intervencije moraju biti u punom skladu sa zakonima i

podzakonskim aktima koji su na snazi u Republici Kosovo, kao i sa međunarodnim konvencijama i poveljama UNESCO-a i ICOMOS-a:

4.1.1. Očuvati postojeću funkciju kada je sastavni deo vrednosti i značaja aseta kulturnog nasleđa;

4.1.2. Nova funkcija mora biti u skladu sa vrednostima i značajem dobra kulturnog nasleđa i podrazumevaju minimalne promene vrednog materijala, obima i sredine u kojoj se nalazi.

3. Identifikacija potencijala i ograničenja:

3.1. Na osnovu rezultata istraživanja i dokumentovanja, au punoj saglasnosti sa zakonima i podzakonskim aktima koji su na snazi u Republici Kosovo, kao i sa međunarodnim konvencijama i poveljama UNESCO-a i ICOMOS-a, utvrđuju se potencijali za održivi razvoj aseta kulturnog nasleđa, a ujedno i ograničenja koja su direktno povezana sa očuvanjem integriteta i vrednosti kulturnog nasleđa asetat.

Član 14

Određivanje vrste intervencije

1. Na osnovu rezultata preliminarnog istraživanja, uslova i okolnosti u kojima se aset nalazi, i programskih potreba, utvrđuje se vrsta intervencije i projekat za dotičnu vrstu intervencije:

1.1. Projekat za izvođenje /preventivnih mera i/ili Projekat za izvođenje zaštitnih mera;

1.2. Projekat za izvođenje konzervatorskih radova;

1.3. Projekti za izvođenje radova na strukturi aseta i restauratorski radovi;

1.4. Projekat za izvođenje radova na adaptaciji;

1.5. Projekat za izvođenje radova rekonstrukcije;

1.6. Projekat za izvođenje drugih zaštitnih mera i intervencija.

Član 15

Izrada projekta konzervacije i restauracije

1. Svaki konzervatorski projekt, bez obzira na vrstu, sadrži opšti i posebni deo:

1.1. Opšti deo konzervatorskog projekta sadrži:

- 1.1.1. naslovnu stranu;
- 1.1.2. sadržinu projekta;
- 1.1.3. sadržinu projekta; 3. dokaze za izradu konzervatorskog projekta;
- 1.1.4. rezultate istraživačkih radova;
- 1.1.5. program za izradu konzervatorskog projekta;
- 1.1.6. obrazloženje predloga projekta /rešenja i planiranih intervencija;
- 1.1.7. kvalitet i procena projekta.

1.2. Posebni deo konzervatorskog projekta sastoji se od sadržaja utvrđenih u odnosu na nivo projektovanja (idejni, glavni, izvršni projekat).

2. Naslovna strana konzervatorskog projekta sadrži:

2.1. puni naziv i tačna lokacija aleta na koji se projekat odnosi.

2.2. Puno ime lica, odnosno naziv i adresa pravnog lica koje je realizator projekta, odnosno gde je projekat legalizovan;

2.3. Broj arhiviranja i datum projekta ili legalizacija projekta; Naziv projekta:

2.3.1. po vrsti (predložene intervencije),

2.3.2. mesto i datum izrade projekta.

2.4. Ime vlasnika/posednika/korisnika aleta kulturnog nasleđa.

3. Sadržina konzervatorskog projekta uključuje puno ime/ naziv sadržaja izrađenog projekta

4. Prateća dokumentacija za izradu projekata, obuhvataju:

4.1. akt o registraciji pravnog ili fizičkog lica, sa kodom i opisom delatnosti koja uključuje izradu konzervatorskih projekata;

4.2. Akt kojim se definišu učesnici u izradi konzervatorskog projekta (projektini tim) i njihova zvanja ili status;

4.3. akt o ovlašćenju za izradu konzervatorskog projekta za relevantnu kategoriju/vrstu kulturnog nasleđa;

4.4. Izjava vlasnika/korisnika kulturnog aleta;

4.5. akti o ispunjavanju drugih zakonskih uslova za izradu konzervatorskog projekta.

5. Izvršni sažetak sadrži elaboraciju cilja rešenja za izradu projekta i njegovih rešenja, odnosno sažetak informacija datih u stavu „opis predloga projekata/rešenja“, kao i budžet potreban za realizaciju projekta – (predmer / predračun).

6. Rezultati istraživačkih radova mogu se nalaziti u jednom ili više izveštaja o istraživačkim radovima.

7. Program za izradu konzervatorskog projekta obuhvata vrstu i obim zaštitne intervencije, odnosno arhitektonske, umetničko-tehničke, tehničko-tehnološke uslove i zahteve i/ili druge uslove neophodne za izradu konzervatorskih projekata.

8. Obrazloženje predloga projekta/rešenja sadrži:

8.1. podatke o identifikaciji odnosnog aseta i njegovog statusa zaštite;

8.2 podatke o poslednjoj i drugim zaštitnim intervencijama na odnosnom asetu;

8.3. ciljeve i osnovne karakteristike predložene zaštitne intervencije, kao i očekivane rezultate;

8.4. pregled pojedinih projekata po fazama koje su sastavni deo glavnog (osnovnog) projekta);

8.5. druge relevantne podatke.

9. Kvaliteti i procena projekta:

9.1. Kvalitet: pozicije radova sistematizovanih po fazama i redosledu izvođenja, uz detaljan opis radova, njihove vrste i potrebnih količina;

9.2. Proračun/Predračun/predmer: cene po pojedinim pozicijama (jedinicama) i ukupna cena koštanja, uključujući i poreze i druge javne troškove

10. Posebni zahtevi:

10.1. Ukoliko se u toku realizacije konzervatorskog projekta pojavi potreba za određenim za ažuriranjima usled promene stanja aseta ili dodatnih istraživanja ili drugih opravdanih razloga, pristupa se izradi aneksa konzervatorskog projekta:

10.1.1.Ukoliko aneks izrađuje drugi tim ili lice, uz aneks se prilaže i pismena saglasnost rukovodioca projekta.

10.2. Konzervatorski projekti izrađuju se na papiru ili drugom odgovarajućem materijalu za crtanje ili pisanje i u formi elektronskog zapisa;

10.3. Konzervatorski projekti opremaju se tako da njihovi listovi mogu lako da se koriste i bolje sačuvaju;

10.4. Oprema projekta sastoji se od standardnog formata projektnog papira A0, A1, A2, A3 i A4, njihovog propisanog previjanja u format A4, stavljanja okvira, pečata i etikete na svaki list sa fotografijom i odgovarajućim koricama, odnosno povezivanjem sadržaja, mora se priložiti glavni projekat.

11. Projektni tim:

11.1. Za konzervatorsko projektovanje za određeni zaštićeni aset formira se jedan ili više timova.

11.2. priprema program konzervatorskih istraživanja;

11.3. vrši i/ili organizuje istraživačke radove;

11.4. priprema program za izradu konzervatorskog projekta;

11.5. izrađuje konzervatorski projekat;

11.6. brine o pravovremenom pokretanju postupka za stručnu kontrolu projekta i postupanje po primedbama iz te kontrole;

11.7. obavlja pripremne i druge poslove vezane za konzervatorsko projektovanje odnosno za predmetni aset.

Član 16

Pregled / Kontrola izrade projekta konzervacije

Procenjivanje i odobravanje projekata konzervacije vrši se u skladu sa Uredbom (MKOS) br. 06/2017 za Određivanje javnih institucija kulturnog nasleđa, podređene Ministarstvu kulture, omladine i sporta, u svojstvu nadležnih institucija i drugih zakonskih akata.

Član 17

Stavljanje van snage

Stupanjem na snagu ovog Uredba, stavlja se van snage Uredba br. 03/2008 o aktivnostima konzervacije i restauracije kulturnog nasleđa i svaki drugi podzakonski akt koji je u suprotnosti sa ovim Uredba.

Član 18
Stupanje na snagu

Ova Uredba stupa na snagu sedam (7) dana od dana objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Hajrulla Çeku

Ministar Ministarstva kulture, omladine i sporta

Datum: 14. 06.2023